

demOS

Jaargang 27
December 2011

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

10

NiDi

inhoud

- 1 Arbeidsmigratie
- 2 Arbeidsmigratie door de jaren heen
- 3 Human Development Index 2011
- 5 Poolse migratie
- 5 Top 10 landen met Chinese migranten
- 8 Tweehonderd jaar burgerlijke stand

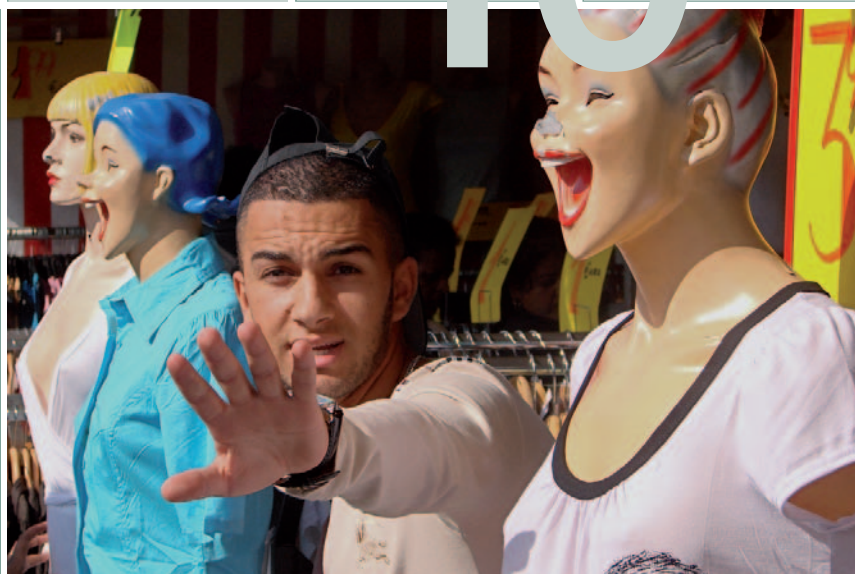

Foto: Photocopy/flickr.com

Arbeidsmigratie

Terug van (nooit) weggeweest

Arbeid is altijd een belangrijke reden geweest voor buitenlanders om naar Nederland te komen. Na de Tweede Wereldoorlog was werk lange tijd het belangrijkste motief om naar Nederland te emigreren. Ons land voerde ook een actief beleid om migranten naar Nederland te halen. Toen werd het 1973, het jaar van de oliecrisis. De arbeidsmigratie zakte in. 'Gezinsmigratie' en 'asielmigratie' gingen vanaf toen de migratie naar Nederland beheersen.

De laatste jaren is arbeidsmigratie weer helemaal terug, ook op de politieke agenda. Sinds 2007 is arbeid zelfs weer het belangrijkste migratiemotief. Vorig jaar, in 2010, emigreerde een recordaantal van 110.000 buitenlanders naar ons land. Ongeveer 40 procent van de migranten is arbeidsmigrant. Toch zijn er grote verschillen tussen de huidige arbeidsmigratie en die van de vorige eeuw. Vroeger kwamen de meeste arbeidsmigranten uit het zuiden, vooral uit de landen rondom de Middellandse Zee. Nu zijn ze voor het grootste deel afkomstig uit Centraal- en Oost-Europa, Polen voorop. Een ander groot verschil met de jaren zestig en zeventig is dat een groter deel van de huidige arbeidsmigranten hoger is opgeleid. De huidige crisis heeft vooralsnog weinig invloed op de arbeidsmigratie.

In deze aflevering van DEMOS beschrijft Jeannette Schoorl recente historische ontwikkelingen in de arbeidsmigratie. Han Nicolaas richt zich op de Poolse migratie.

Arbeidsmigratie door de jaren heen

JEANNETTE SCHOORL

Nederland kent een lange geschiedenis van arbeidsmigratie. Grootschalige arbeidsmigratie kwam echter pas op gang in de periode van na oorlogse wederopbouw. Sinds die tijd is er veel veranderd. In de jaren zestig en zeventig kwamen grote aantallen veelal laag- of niet-opgeleide arbeidsmigranten uit het Middellandse Zeegebied; aanvankelijk vooral uit Italië en Spanje en niet veel later ook uit Turkije en Marokko. Tegenwoordig komen de arbeidsmigranten vooral uit Oost-Europa.

Foto: Roel Wijnants/flickr.com

PENSIONERING JEANNETTE SCHOORL

Na ruim 31 jaar werkzaam te zijn geweest op het NIDI is Jeannette Schoorl per 1 november 2011 met pre-pensioen. Schoorl hield zich tijdens haar loopbaan vooral bezig met migratie-onderzoek. Zij was betrokken bij verschillende grote nationale en internationale onderzoeken naar de achtergronden en gevolgen van internationale migratie en naar demografische aspecten van migrantenpopulaties.

Zij heeft zich verder ingespannen voor de verbetering van internationale migratiestatistiek. Schoorl maakte tussen 2009 en 2011 deel uit van de redactie van Demos.

Al in de eerste decennia van de vorige eeuw werden buitenlandse arbeiders geworven voor de toen sterk opkomende mijnbouw in Limburg. Het ging vooral om Duitsers, Noord-Italianen, Polen en Slovenen. Hoewel de crisis in 1929 leidde tot ontslagen, vooral van buitenlanders die na het verlies van hun baan veelal het land werden uitgezet, waren er in 1931 ongeveer 12.000 buitenlandse mijnwerkers in Nederland. Andere voorbeelden van vooroorlogse arbeidsmigranten zijn Duitse dienstmeisjes, Italiaanse ijsbereiders en granietbewerkers, en Chinese zeelieden.

Arbeidstekorten in de periode van na oorlogse wederopbouw

Arbeidsmigratie op grote schaal kwam pas op gang in de periode van na oorlogse wederopbouw. De snelle economische groei in combinatie met een sterke emigratie van Nederlanders leidde ertoe dat men al vanaf het midden van de jaren vijftig arbeidstekorten in de industrie verwachtte. Het aantrekken van tijdelijke arbeidskrachten uit het buitenland werd vrij algemeen gezien als de oplossing daarvan. Met tekorten geconfronteerde bedrijven (opnieuw de mijnbouw, en de textiel- en metaalindustrie) begonnen als eerste met rechtstreekse werving. Eerst in Italië en later ook in andere landen in het Middellandse Zeegebied. Ze waren vooral geïnteresseerd in jonge (18- tot 35-jarige) ongehuwde mannen, voor laaggekleerd werk.

Veel potentiële migranten wachtten de formele werving niet af. Ze kwamen al snel op eigen initiatief naar Nederland, vaak ook via bemiddeling van al eerder vertrokken familieleden en vrienden. Voor potentiële werkgevers was dat goedkoper en sneller, en de migrant kon zo de vaak lange wachtlijsten omzeilen. De migrant betaalde daarvoor echter ook een prijs: hij draaide zelf op voor de voorbereidingskosten en liep het risico op uitbuiting door de werkgever.

Door de gebrekkig werkende regulering van de migratie verslechterde de concurrentiepositie van autochtone werknemers in de sectoren waar de migranten terechtkwamen. De overheid probeerde greep op de ontwikkelingen te krijgen door het sluiten van formele wervingsakkoorden met de emigratielanden. Die waren bedoeld als middel om enerzijds de migrant te beschermen tegen uitbuiting (op het gebied van arbeidsomstandigheden en huisvesting) en anderzijds om de migratie te reguleren dan wel te beperken. Tot eind jaren zestig liep de overheid echter achter de feiten aan: in de periode 1964-1966 kwamen er 15.000 immigranten via wervingsbureaus, maar werden niet minder dan 65.000 nieuwe werkvergunningen verleend. Ook in de recessiejaren 1967-1968 werden nog 2.700 buitenlandse werknemers geworven en 14.500 nieuwe werkvergunningen verleend. De recessie leidde er wel toe dat een aantal migranten terugkeerde. De verwachte tijdelijkheid van het verblijf bleek deels fictie.

Werkgelegenheid in het rijke noordwesten van Europa was de belangrijkste aantrekkingskracht ('pull factor'), de armoede in de landen van herkomst vormde de voornaamste vertrekstimulus ('push factor'). De banengroei in de mediterrane landen bleef sterk achter bij de bevolkingsgroei, waardoor voor veel jonge mensen geen plaats was op de arbeidsmarkt. De tijdelijke arbeidsmigratie van vooral zoons of vaders bood kansen om (meer) te verdienen, de risico's te spreiden en vooral ook te sparen voor verbetering van de levensomstandigheden na terugkeer.

Wie kwamen er?

Al in 1949 begonnen de mijnen opnieuw met werving van buitenlandse mijnwerkers, ditmaal uit Zuid-Italië. Hoogovens en de Twentse textielindustrie volgden een jaar of vijf later. Ook zij richtten zich in eerste instantie op Italië en vanaf de vroege jaren zestig vooral ook op Spanje. De werving breidde zich vervolgens snel uit naar Griekenland, Portugal en Joegoslavië, en ten slotte naar Turkije (waar vooral na 1967 de emigratie naar West-Europa leidde tot een ware leegloop van dorpen) en het economisch minder

ontwikkelde noorden van Marokko en Tunesië. De wervingsakkoorden volgden dezelfde trend, met vertraging (Italië 1960, Spanje 1961, Griekenland 1962/1966, Portugal 1963, Turkije 1964, Marokko 1969, Joegoslavië 1970, Tunesië 1971). Het wervingsakkoord met Griekenland kwam nooit goed van de grond, de meeste Grieken migreerden buiten de officiële kanalen om, met hulp van vrienden en familieleden die hen waren voorgegaan. Deze 'kettingmigratie' valt nog af te leiden uit de dominantie van de stad Utrecht als vestigingsplaats van Griekse immigranten. Het wervingsakkoord met Joegoslavië dateert pas uit 1970, en gold alleen voor ongeschoolden. De Joegoslavische overheid zond (laag-)geschoolde arbeidskrachten uit op detacheringsbasis, bijvoorbeeld voor werk in de scheepsbouw en was daarmee het enige wervingsland dat al vroeg vrij veel controle had over de arbeidsomstandigheden van de migranten.

Oplopende werkloosheid en de oliecrisis

Ondanks de opgelopen werkloosheid werden in de jaren 1969-1971 nog 44.000 migranten geworven en 68.000 nieuwe werkvergunningen verleend. Werkgevers waren gewend geraakt aan werving van buitenlandse werknemers. Juist in de minder goede jaren wilden ze hun ervaren werknemers niet kwijt. Tegelijkertijd begonnen de steeds beter geschoolde Nederlanders zwaar- en laagbetaald werk – het soort werk dat de buitenlanders deden – te mijden.

Toch komt de werving uiteindelijk tot stilstand, na de oliecrisis van 1973. Twee jaar later worden nog 15.000 illegaal in Nederland verblijvende buitenlandse werknemers gelegaliseerd, maar vanaf die tijd begint ook onder de immigranten de werkloosheid toe te nemen.

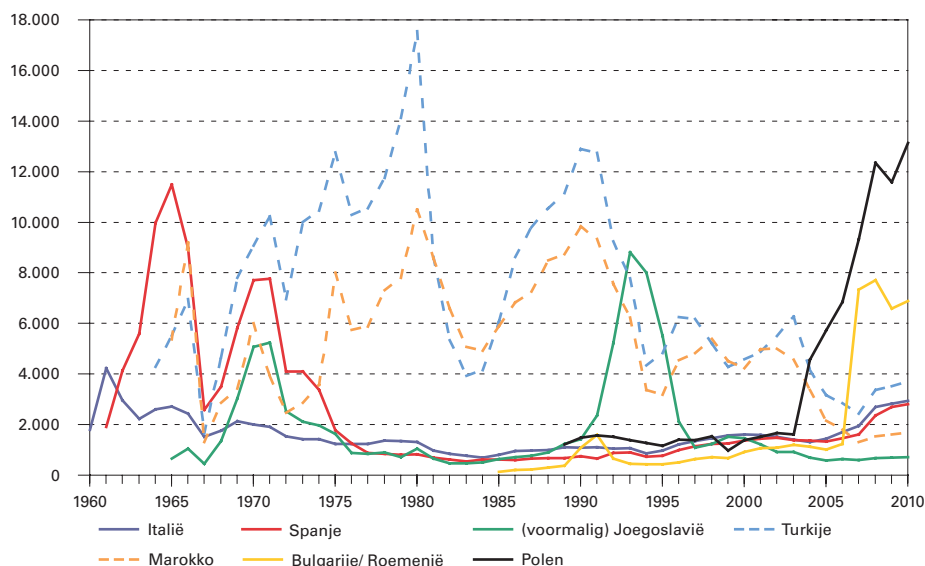
De groei van de immigratie en de invloed van de crisisjaren (1967 en 1973) zijn duidelijk zichtbaar in figuur 1. Tot 1967 was de immigratie vanuit Spanje numeriek het belangrijkste, gevolgd door die uit Italië (vooral in de eerste helft van de jaren zestig) en Joegoslavië (vooral rond 1970); daarna werd Turkije de koploper. De migratie naar Nederland vanuit Griekenland, Portugal en vooral Tunesië is altijd vrij beperkt gebleven.

De jaren zeventig: terugkeer versus gezinshereniging

Na de oliecrisis van 1973 nam de immigratie uit alle wervingslanden sterk af, met uitzondering van die uit Turkije en Marokko. Veel gastarbeiders keerden bovendien terug en beantwoordden daarmee aan het beeld van de tijdelijkheid van hun verblijf: het migratiesaldo van de wervingslanden behalve Turkije en Marokko daalde abrupt tot een niveau rond het nulpunt. Van de Joegoslaven die in de periode 1964-1973 naar Nederland kwamen, was tien jaar later 60 procent weer vertrokken; voor Italianen was dat ongeveer 65 procent en voor Spanjaarden ongeveer 75 procent (zie figuur 2, pag. 7). Ook hier vormden de Turken en Marokkanen een uitzondering, hun terugkeer bleef beperkt: na tien jaar was maar 30 procent van de Marokkanen vertrokken en nog geen 40 procent van de Turken.

Die waterscheiding in de respons op de immigratiestop voor buitenlandse werknemers had te ma-

Figuur 1. Immigratie naar een aantal nationaliteiten, 1960-2010

Bron: CBS en Eurostat.

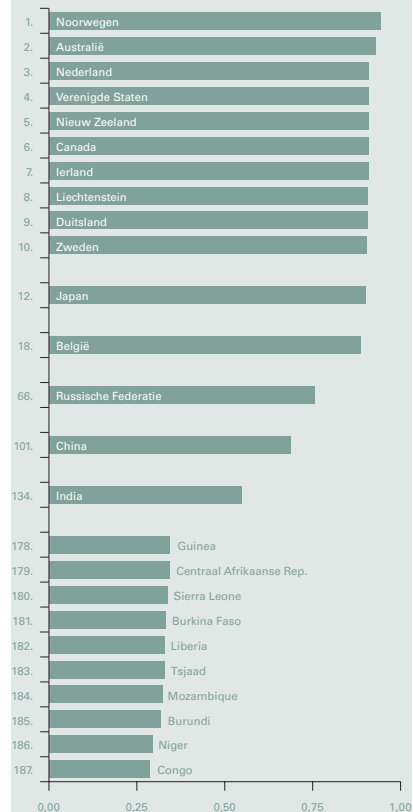
ken met de verschillen in toekomstperspectieven van de migranten. Spanje en Italië ontwikkelden zich economisch voorspoedig. Minder mensen zagen zich genoodzaakt om elders werk te zoeken. De vooruitzichten voor terugkeerders om in het eigen land een bestaan op te bouwen waren rooskleurig. Voor Italianen gold bovendien binnen de toenmalige Europese Economische Gemeenschap vanaf 1968 vrij verkeer van personen. Terugkeer sloot hierdoor de weg voor een eventueel hernieuwde migratie niet af. Alleen zij die inmiddels getrouwd waren met een Nederlandse vrouw kozen relatief vaak voor blijven wonen in Nederland. De economische ontwikkeling van Turkije en Marokko stagneerde echter. De sterke bevolkingsgroei resulteerde nog steeds in een jonge bevolking, met grote aantallen intreders op de arbeidsmarkt en te weinig nieuwe arbeidsplaatsen. Een aantal migranten besloot terug te keren, maar voorlopig in Nederland blijven leek voor vele anderen een betere optie. De inmiddels opgebouwde rechtspositie maakte de keuze om te blijven ook mogelijk. Bovendien bleek de inschakeling van gastarbeiders niet alleen van conjuncturele, maar ook van structurele aard: de kosten ervan waren lager dan de herstructureringsmaatregelen die eigenlijk nodig waren om verouderde industrietaken te saneren, en werkgevers behielden maar al te graag hun ervaren arbeidskrachten.

Om economische redenen (verdienmogelijkheden van de echtgenote, kosten van dubbele huishoudens) en sociale redenen (de problemen van een gescheiden gezinsleven, bijvoorbeeld die rond de opvoeding van de kinderen), besloten veel Turken en Marokkanen over te gaan tot gezinshereniging in Nederland. Die immigratie van vrouwen en kinderen in de jaren zeventig bleek veel omvangrijker dan de oorspronkelijke immigratie van gastarbeiders (figuur 1), ondanks de steeds restrictievere toelatingsvoorwaarden. In korte tijd steeg het aandeel van de vrouwen in de totale immigratie van Turken en Marokkanen naar ruim 50 procent. Dat dit aandeel niet nog hoger lag, had ook te maken met het alsnog opnemen in de immigratiecijfers van ongeveer 15.000 rond 1975 gelegaliseerde arbeidsmigranten (vooral mannen).

demodata

HUMAN DEVELOPMENT INDEX 2011

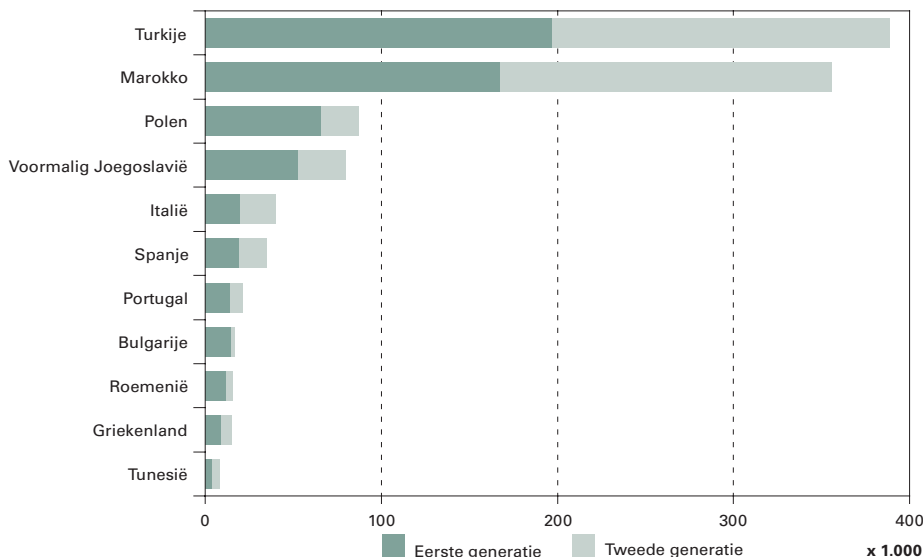
In de Human Development Index (HDI) van 2011 staat Nederland met een score van 0,91 op de derde plaats, achter Noorwegen en Australië. Helemaal onderaan staat de Democratische republiek Congo met een score van 0,29. De Human Development Index meet de mate van de ontwikkeling op basis van een aantal indicatoren, nl. levensverwachting, aantal jaren onderwijs en inkomen per hoofd van de bevolking.

* Noord-Korea, Somalië en enkele hele kleine landen ontbreken in de HDI.

Bron: UNDP - Human Development Report 2011.

Figuur 2. Bevolking naar herkomstland en eerste of tweede generatie, 1 januari 2011

Bron: CBS.

Immigratie van huwelijkspartners vanaf midden jaren tachtig

De economische crisis van begin jaren tachtig, en wellicht de verdere aanscherping van het toelatingsbeleid, resulteerden opnieuw in een kortstondige daling van de immigratie en een lichte opleving van de emigratie. De rest van de jaren tachtig en de jaren negentig stonden in het teken van de gezinsvormende migratie, de immigratie dus van huwelijkspartners voor de in Nederland geboren kinderen van de oorspronkelijke arbeidsmigranten. Sindsdien is de immigratie geleidelijk verder afgenomen, vooral omdat de jongere generaties steeds minder vaak een partner uit het land van herkomst (van de ouders) halen. In 2008 was dat het geval voor nog maar 20 procent van de huwelijkssluitingen van Nederlandse inwoners van Turkse herkomst (tegen 58 procent in 2001). Bij de inwoners van Marokkaanse herkomst is een soortgelijke ontwikkeling aan de gang. In 2008 sloot nog ongeveer 14 procent een migratiehuwelijk.

Foto: Adam Jones/flickr.com

Demografische nasleep van de arbeidsmigratie

De verschillende migratietrends weerspiegelen zich in de ontwikkeling van de verschillende migrantengroepen in Nederland (figuur 2). De bevolking van Zuid-Europese of Tunesische herkomst (eerste en tweede generatie) is door de massale remigratie en het inzakken van de immigratie nooit sterk toegenomen. De huidige bevolkingsomvang varieert van 9.000 (Tunesiërs) tot 40.000 (Italianen). De bevolking van Joegoslavische herkomst is met 80.000 omvangrijker. Dat heeft echter meer te maken met de komst in de jaren negentig van mensen op de vlucht voor de burgeroorlog in het inmiddels uiteengevallen Joegoslavië dan met de demografische gevolgen van de arbeidsmigratie van twee decennia eerder. De volstrekt andere demografische ontwikkeling na de Turkse en Marokkaanse arbeidsmigratie (gezinshereniging en huwelijksmigratie, relatief weinig terugkeer en een althans bij de eerste generatie hoger dan gemiddeld vruchtbaarheidsniveau) resulteerde uiteindelijk in veel grotere aantallen: in 2011 telde ons land 356.000 inwoners van Marokkaanse en 389.000 van Turkse herkomst. Een groeiend percentage, op dit moment ongeveer 50 procent, behoort tot de tweede generatie en is dus in Nederland geboren en getogen.

Arbeidsmigratie blijft

De laatste jaren doen zich opnieuw tekorten voor in sommige sectoren van de arbeidsmarkt. Dat heeft opnieuw geleid tot een vraag naar buitenlandse werknemers. In eerste instantie gaat het vooral om hoger geschoolden (kennismigranten), ook uit andere landen dan voorheen (Polen, Bulgarije en Roemenië). De politieke, sociaal-economische en demografische context is in de afgelopen halve eeuw echter veranderd. Tijdens de wederopbouw van de jaren vijftig waren parlement, vakbonden en werkgevers overwegend positief gestemd over (tijdelijke) arbeidsmigratie. Na 1973 is het toelatingsbeleid steeds restrictiever geworden, en is geleidelijk een politiek klimaat ontstaan waarin de 'kosten' van de immigratie zwaarder wegen dan de 'baten'. De tijdelijkheid is deels fictie gebleken en Nederland is tegen wil en dank een immigratieland geworden, al heeft dat inzicht lang op zich laten wachten. Meer dan vroeger wordt nu geadviseerd om de – als gevolg van de vergrijzing – verwachte krapte op de arbeidsmarkt op te vangen door verhoging van de arbeidsparticipatie en –productiviteit, of door verplaatsing van productie naar het buitenland. Toch pleitte de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken in 2009 voor tijdelijke arbeidsmigratie vanuit landen buiten de Europese Unie. Daarbij wordt uitdrukkelijk ook gekeken naar middenkader en lageropgeleiden voor sectoren waarin knelpunten verwacht worden, zoals infrastructuur, bouw, horeca, land- en tuinbouw. In hoeverre de tijdelijkheid van de arbeidsmigratie deze keer wel te sturen zal zijn, moet nog blijken. Ook of deze tijdelijkheid de belangen dient van alle betrokkenen – Nederland, de landen van herkomst en de migranten zelf – moet nog worden afgewacht.

Drs. J.J.S. Schoorl, NIDI, e-mail: schoorl@nidi.nl

Voorbode van gezinshereniging?

Inwoners van landen binnen de Europese Unie (EU) zijn vrij om zich te vestigen binnen een ander EU-land. Sinds de uitbreiding van de EU in 2004 met onder andere Hongarije, Polen en Tsjechië zien we in Nederland vooral veel Polen. Van de Poolse immigranten die in de jaren 2000-2009 naar Nederland kwamen, is bijna 60 procent weer vertrokken. Van grootschalige gezinshereniging onder Poolse immigranten is voorsnog geen sprake.

In de afgelopen jaren is het aantal Polen in Nederland snel toegenomen. De toetreding van Polen tot de Europese Unie op 1 mei 2004 heeft hieraan een belangrijke impuls gegeven. Vanaf dat moment konden Polen zich in Nederland vrij vestigen. Wel hadden Polen die in Nederland wilden werken tot 1 mei 2007 nog een werkvergunning nodig. Het aantal in Nederland woonachtige Polen bedroeg op 1 januari 2011 bijna 90.000, twee en een half keer zoveel als op 1 januari 2004 (figuur 1). Van 1995 tot 2003 kwamen jaarlijks gemiddeld 1.500 Polen naar Nederland. Sinds 2004 is dit aantal fors gestegen: van 5.000 in 2004 tot 15.000 in 2010. Daarmee is Polen goed voor iets meer dan een kwart van de totale migratie uit EU-landen. Sinds de toetreding op 1 januari 2007 van Bulgarije en Roemenië tot de EU is de migratie ook uit die landen sterk toegenomen. In 2011 woonden 17.000 Bulgaren en 16.000 Roemenen in ons land. De immigratie van deze groepen lijkt zich enigszins te stabiliseren op een niveau van jaarlijks 2.500 Roemenen en 4.000 Bulgaren. Het gaat hier om personen die zich officieel hebben ingeschreven in het bevolkingsregister (Gemeentelijke Basisadministratie) en dus de intentie hebben om hier minimaal vier maanden te verblijven. Volgens Risbo (een onderzoeksinstituut verbonden aan de Erasmus Universiteit) telt Nederland daarnaast 100.000 personen uit Midden- en Oost-Europese landen die niet in het bevolkingsregister zijn ingeschreven. Het merendeel van deze groep komt ook uit Polen, Bulgarije en Roemenië.

Polen: de gastarbeiders van de 21ste eeuw?

De blijvend hoge aantallen immigranten uit Polen roepen de vraag op of het migratiegedrag van deze nieuwe arbeidsmigranten meer overeenkomsten zal vertonen met dat van de Turken en Marokkanen uit de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw of met dat van Spanjaarden en Italianen uit diezelfde periode. De Turken en Marokkanen bleven over het algemeen in Nederland en lieten hun gezinsleden overkomen. Van de Italianen en Spanjaarden vertrok de meerderheid weer uit Nederland. In hoeverre is het aannemelijk dat de nieuwe Poolse arbeidsmigranten een nieuwe fase van gezinshereniging genereren?

De immigratie uit mediterrane landen in de tweede helft van de jaren zestig bestond overwegend uit alleenstaande mannen. Dit gold in het bijzonder voor de immigratie uit Turkije en Marokko. Na de wervingsstop veranderde het karakter van de immigratie uit deze twee landen. Veel Turkse en Marokkaanse arbeidsmigranten besloten zich

Foto: Poplinre/flickr.com

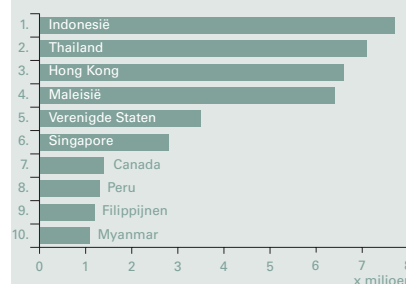
hier permanent te vestigen en hun gezinnen te laten overkomen, ook vanwege de slechte economische omstandigheden in de landen van herkomst. Dit weerspiegelde zich enerzijds in een stijgend aandeel vrouwen in de immigratie vanuit Turkije en Marokko vanaf het eind van de jaren zestig, anderzijds in een laag terugkeerpercentage van Turken en Marokkanen. Zo groeide het aandeel vrouwen in de immigratie tijdens deze periode van vrijwel nul tot iets meer dan de helft. Van de Turken en Marokkanen die in de jaren 1964-1973 naar Nederland kwamen, was tien jaar later 30 tot 40 procent weer vertrokken.

De ontwikkeling in de immigratie van Spanjaarden en Italianen vertoonde zowel qua geslachtsverdeling als voor retourmigratiegedrag een volledig ander beeld dan die van Turken en Marokkanen. Mede door de gunstige economische situatie in Spanje en Italië in de vroege jaren zeventig nam de migratie van Spanjaarden en Italianen naar Nederland af en werd deze gevolgd door een omvangrijke retourmigratie. Van de Spaanse immigranten die in de jaren 1964-1973 naar Neder-

demodata

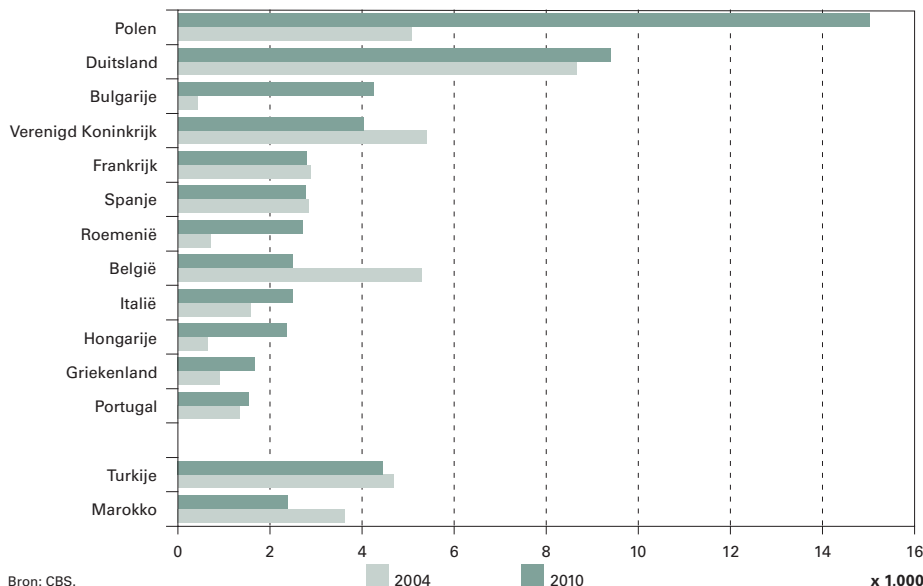
TOP 10 LANDEN MET CHINESE MIGRANTEN

Het aantal Chinezen dat buiten China woont bedraagt meer dan 40 miljoen. Een belangrijk deel van deze Chinese migranten woont in Azië. Indonesië kent de grootste migrantenpopulatie met Chinese wortels. Honderd jaar geleden vestigden zich de eerste Chinezen in Nederland. Het aantal eerstegeneratie-Chinezen bedroeg begin 2011 ruim 51 duizend.

Bron: The Economist / CBS

Figuur 1. Immigratie uit enkele EU-landen, Turkije en Marokko, 2004 en 2010

land kwamen, was tien jaar later driekwart weer vertrokken, twee keer zoveel als het percentage voor Turken en Marokkanen. Van gezinshereniging onder Spanjaarden en Italianen is dan ook veel minder sprake geweest dan onder Turken en Marokkanen. Het aandeel vrouwen in de immigratie van Spanjaarden en Italianen nam wel iets toe, maar bleef in vergelijking met dat van Turken en Marokkanen laag.

Poolse bruiden

De Polen die in het vorige decennium naar Nederland zijn gekomen, laten een ander beeld zien dan de hiervoor besproken groepen. Vóór de Poolse toetreding tot de EU op 1 mei 2004 bestond 60 tot 65 procent van de Poolse immigranten uit vrouwen. Dit waren voor een groot deel vrouwen die in het kader van gezinsvorming naar Nederland kwamen; om te trouwen of om samen te wonen met een Nederlandse man, de zogenoemde 'Poolse bruiden'. Na toetreding tot de EU veranderde het karakter van de immigra-

tie. Het aandeel vrouwen in de immigratie begon te dalen en steeds meer mannen kwamen naar Nederland om hier al dan niet tijdelijk te werken. Sinds 2005 bestaat een kleine meerderheid van de Poolse immigranten uit mannen.

De leeftijdsverdeling van de Poolse immigranten wijkt duidelijk af van die van de Turken en Marokkanen destijds. Terwijl de immigratie van Turkse en Marokkaanse kinderen als gevolg van de gezinshereniging in de tweede helft van de jaren zestig sterk toenam, daalde de immigratie van Poolse kinderen de afgelopen tien jaar juist licht. Ook de verdeling over mannen en vrouwen wijkt voor de Poolse immigranten van nu duidelijk af van die van de Turkse en Marokkaanse immigranten van toen: geen stijging van het aandeel vrouwen, maar juist een daling. Het afnemende aandeel vrouwen en het stabiele aandeel kinderen in de immigratie duidt aan dat, althans op dit moment, van grootschalige gezinshereniging onder de Poolse (arbeids)migranten geen sprake is. Dit wordt verder duidelijk uit het retournemigratiegedrag van Polen.

Ruim helft Polen vertrekt weer

Vooralsnog lijkt het erop dat de mogelijkheden voor de Oost-Europese arbeidsmigranten om terug te keren naar het land van herkomst groter zijn dan voor de Turken en Marokkanen die in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw naar Nederland kwamen. Immers, de economische situatie in Oost-Europa (vooral in Polen) is beter dan in Turkije en Marokko destijds en ontwikkelt zich nog steeds in positieve zin. Bovendien speelt het feit dat Polen lid is van de EU een belangrijke rol. Vanwege de vrije vestiging in de EU verspeelt Polen immers niet het recht op vestiging in Nederland als ze terugkeren naar hun land. Dat is een wezenlijk andere situatie dan voor de Turken en Marokkanen destijds. Het is dan ook te verwachten dat veel nieuwe arbeidsmigranten hier tijdelijk zullen verblijven en evenals het merendeel van de Spanjaarden en Italianen op enig

Foto: RuudMorijn/flickr.com

Foto: StephanSanders/flickr.com

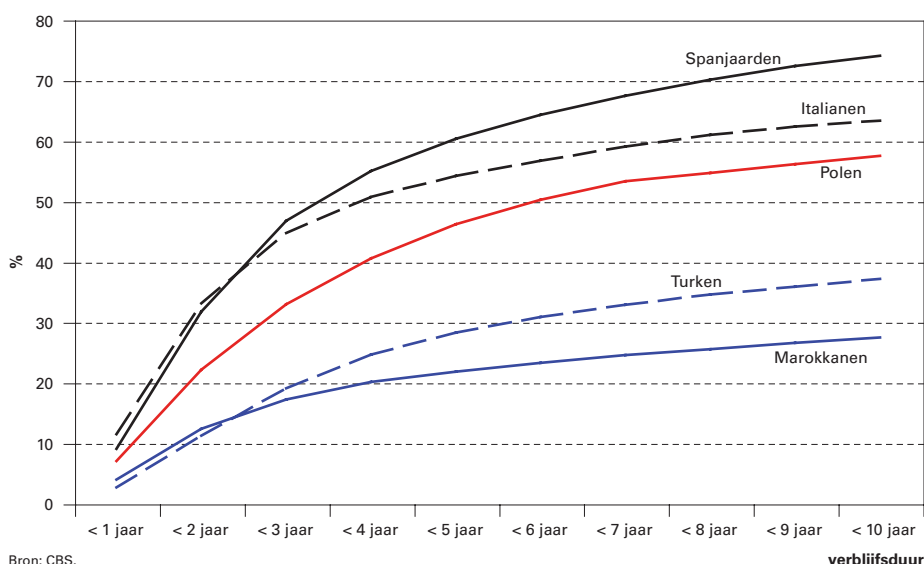

moment zullen terugkeren. De eerste cijfers wijzen inderdaad in deze richting. Van de Poolse immigranten die in de jaren 2000-2009 arriveerden zal naar verwachting bijna 60 procent binnen tien jaar na aankomst weer uit Nederland zijn vertrokken (uitgaande van de gemiddeld waargenomen vertrekpercentages naar verblijfsduur voor deze groep). Dit percentage ligt iets lager dan dat van Spaanse en Italiaanse migranten uit de jaren zestig en zeventig met een vergelijkbare verblijfsduur in Nederland, maar beduidend hoger dan dat van Turken en Marokkanen (figuur 2). Het gaat hier overigens om de retournigratie van Polen die zich hebben ingeschreven in het bevolkingsregister. Daarnaast zijn er veel Polen die hier tijdelijk verblijven (korter dan vier maanden) en niet ingeschreven staan in het bevolkingsregister. Ook uit ander onderzoek blijkt dat veel Oost-Europese migranten zullen terugkeren naar hun eigen land. Onderzoek van Risbo wijst uit dat een grote groep immigranten uit Midden- en Oost-Europa de intentie heeft zich tijdelijk in Nederland te vestigen. Uit dit onderzoek komt onder andere naar voren dat bijna de helft van de Poolse migranten korter dan vijf jaar in Nederland wil blijven werken, terwijl 15 procent aan- geeft hier permanent te willen blijven.

Gezinshereniging niet waarschijnlijk

Op grond van de beschikbare gegevens kan worden vastgesteld dat de samenstelling van de groep immigranten uit mediterrane landen die in de vorige eeuw naar Nederland kwam duidelijk anders was dan die van de huidige groep immigranten uit Polen. Tevens blijkt dat het patroon van gezinshereniging dat we onder de immigranten uit Turkije en Marokko aantreffen, voornamelijk niet terug te vinden is bij de huidige Poolse immigranten. Daarnaast liggen de terugkeerpercentages van de huidige groep Poolse immigranten veel hoger dan die van Turken en Marokkanen destijds en komen deze dicht in de buurt bij die van de Italianen en Spanjaarden die in meerderheid terugkeerden naar het herkomstland. Van

Figuur 2. Retournigratie van immigranten uit mediterrane landen (geïmmigreerd in de periode 1964-1973) en Polen (geïmmigreerd in de periode 2000-2009), naar verblijfsduur in Nederland (cumulatief)

Bron: CBS.

een nieuwe fase van gezinshereniging uit Polen is voornamelijk dan ook geen sprake. Of dit ook geldt voor Bulgarije en Roemenië is de vraag. De migratie uit deze landen gaat mogelijk nog stijgen als de Nederlandse grenzen voor arbeidsmigranten uit Bulgarije en Roemenië in 2014 volledig opengaan. De met Polen vergeleken minder gunstige economische vooruitzichten van Bulgaren en Roemenen verleiden wellicht minder tot terugkeer en mogelijk tot meer gezinshereniging.

Drs. J.J.M. Nicolaas, CBS,

e-mail: h.nicolaas@cbs.nl

LITERATUUR

- Nicolaas, H. (2011), Ruim helft Poolse immigranten vertrekt weer. *Bevolkingstrends* 59(1), pp. 32-36.
- Risbo (2009), *Arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa; een profielschets van recente arbeidsmigranten uit de MOE-landen*. Rotterdam: Risbo.

Foto: KellyKorv/flickr.com

Foto: Lexitos/flickr.com

Tweehonderd jaar burgerlijke stand

HANNA VAN SOLINGE

Inzicht in de omvang, samenstelling en mutaties van de bevolking is onontbeerlijk voor bestuurders. De meeste landen beschikken dan ook over enige vorm van bevolkingsregistratie. Nederland kreeg in 1811 zijn eerste landelijke registratie: de burgerlijke stand.

Erfenis van Napoleon

Nederland maakte van 1810 tot 1813 deel uit van het Franse Keizerrijk onder Napoleon Bonaparte. Napoleon is van grote betekenis geweest voor de gebieden waarover hij macht uitoefende. Hij moderniseerde het bestuur en de rechtspraak en voerde het decimale stelsel in. Ook de burgerlijke stand hebben we aan de Franse keizer te danken. Overal waar Napoleon Bonaparte aan de macht kwam, werd deze ingevoerd. In bepaalde delen van Brabant en Zeeland gebeurde dat al vanaf 1796. De rest van het land volgde in 1811. Op 18 november 1811 was de invoering in heel Nederland een feit. Vanaf die tijd diende van elke geboorte, huwelijk, echtscheiding en overlijden een akte te worden opgemaakt door een ambtenaar van de gemeente.

Scheiding van kerk en staat

Voordat de burgerlijke stand werd ingevoerd, werden bevolkingsgegevens vastgelegd in de kerkregisters. De kerkgenootschappen hadden voor hun eigen ledenadministratie boeken

met individuele gegevens. Deze boeken staan bekend als doop-, trouw- en begraafboeken (DTB). Er bestonden geen uniforme regels voor het bijhouden van de DTB. De meeste kerken waren vrij in de manier waarop zij hun boeken bijhielden en volgden hun eigen inzichten. Vanaf 1812 nam dus de staat de persoonsregistratie over van de kerk.

Achternaam verplicht

Om eenheid in de systemen te krijgen, werd bij de invoering van de burgerlijke stand besloten dat iedereen die nog geen achternaam had er één moest kiezen, en dat achternamen altijd van vader op kind zouden overgaan. Personen die al wel een achternaam hadden, moesten deze voortaan op één manier schrijven. Het kon dus niet meer voorkomen dat iemand zich de ene keer 'Janssen' noemde en de andere keer 'Jansen', zoals vóór 1811 eerder regel dan uitzondering was. In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, hadden veel mensen in de Lage Landen al een achternaam vóór de Napoleon-tische tijd.

Met de tijd mee

De eerste jaren van de burgerlijke stand werden de akten veelal in het Frans opgemaakt. Vanaf 1814 zijn de akten Nederlandstalig en aanvankelijk vaak nog geheel geschreven. In de loop van de negentiende eeuw begon men gebruik te maken van voorgedrukte formulieren, om het aantal fouten te beperken. Uit veiligheids-overwegingen werden de akten in tweevoud opgemaakt, zodat er altijd nog een exemplaar beschikbaar was, mocht een akte door brand, overstroming of iets dergelijks verloren gaan. Vooral in de eerste helft van de negentiende eeuw werden veel fouten gemaakt in de burgerlijke stand.

Sinds 1994 is het Nederlandse bevolkingsregister vervangen door de digitale Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). Binnen niet al te lange tijd zal het mogelijk zijn om via de eigen computer aangifte te doen van geboorte, huwelijk en overlijden.

Dr. Ir. H. van Solinge, NIDI,
e-mail: solinge@nidi.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

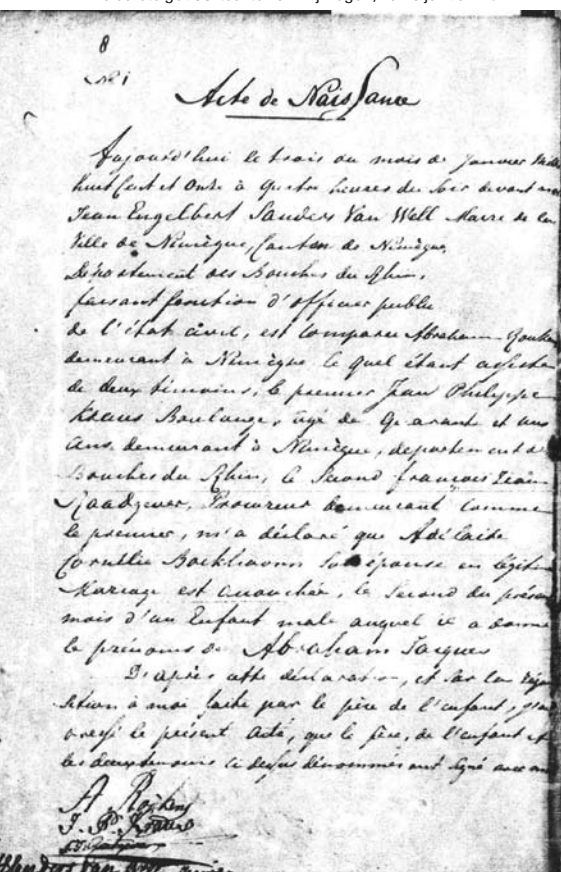
Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Hanna van Solinge, eindredacteur Peter Ekamper, webredacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

De eerste geboorteakte van Nijmegen, van 3 januari 1811.

OP ZOEK NAAR VOORoudERS

De registers van de burgerlijke stand vormen een belangrijke bron voor genealogisch onderzoek. De afgelopen jaren is een groot deel van de aktes gedigitaliseerd en online beschikbaar via onder andere: www.digitalestamboom.nl, www.genlias.nl en www.familysearch.org.